

THE JOURNEY TO THE CENTER - ȘARPELE, MIRCEA ELIADE

Carmen Ioana Popa

PhD. Student, "1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: In this study, we intent to present Dorina's initial journey from the text *Șarpele* by Mircea Eliade, a journey which will lead to a cosmic wedding. Fantastic text built under the concept of time, allow us to enter into the unreal, in the dream. Throughout the text we see how two weddings are woven: a terrestrial wedding, and a cosmic wedding. The entry into the forest during the night is like the penetration of the neophyte from the primitive people, from the moment when he leaves his mother being reborn in another condition to the moment when he will know *coincidentia oppositorum*. The group enters the forest, where it comes into contact with the unconscious. The central symbol of the text is the snake, which tries to draw Dorina to the island. It's a place which becomes a return to the origin, to the center. The text is built under the *coincidentia oppositorum* theory.

Keywords: snake, island, forest, night, wedding

Povestire fantastică cu puternice caractere magice și oculte, atrag cititorul într-o poveste de iubire care pare desprinsă din realitate pentru a evada în fantastic. Realul cu imaginarul se despart și se întrepătrund încât cititorul nu mai poate face distincție între ceea ce este real și ceea ce este vis. „Unul dintre aspectele esențiale dezbătute în opera fantastică a lui Mircea Eliade – esențial deoarece facilitează în cel mai înalt grad speculația metafizică - este (...) acela al *timpului*, privit sub două laturi. Prima semnifică *identificarea lui cu istoria*, cu trecerea ireversibilă către neant. Acest timp înseamnă o limitare a existenței umane, un drum încet, dar sigur, către moarte. Cea de a doua ar marca, dimpotrivă, *abolirea oricăror limite*, trecerea într-un timp sacru, în care degradarea își încetează acțiunea malefică. Ar fi vorba, prin urmare, de intrarea într-un fel de prezent continuu, care neagă devenirea și în care existența nu se mai îndreaptă înspre neant. De cele mai multe ori, ieșirea din Istorie se confundă în proza lui Mircea Eliade cu găsirea unui spațiu paradisiac, situat în afară de timp. Astfel se întâmplă și în narațiunea *Șarpele*, în care asistăm la re-crearea insulei lui Euthanasius.”¹ Remarcăm această ieșire din timp prin felul în care visul se întrepătrunde cu realitatea, Dorina având parte de un drum inițiativ către centrul paradisiac unde va fi asemenea Evei în Grădina Paradisului.

Întreg textul se învîrte în jurul a două nunți: o nuntă dorită de părinții Dorinei cu căpitanul Manuilă și o nuntă simbolică și cosmică între Dorina și Andronic. Perechea Dorina - Andronic pare să fie predestinată, iar o nuntă telurică nu aduce plenitudinea unei nunți cosmice. Familia și rudele Dorinei doresc să petreacă câteva zile la o mănăstire pentru a stabili nunta dintre tînăra fată și acest căpitan tăcut și îndrăgostit. Însă în drumul lor îl întâlnesc pe Andronic, un tînăr fermecător, care poartă ochelari de soare la apus. De aici, deducem o anumită personalitate dublă a personajului: el avînd atît caractere diurne, cît și nocturne. La vederea tînărului, Dorina se trezește simțind o atracție irezistibilă pentru acest necunoscut: „Dorina tresări. Avea niște ochi foarte ageri, arzători, cu pupile neobișnuit de mari.”², „Andronic o atrage și mai mult acum, o amețea. (...) Parcă o mare forță o strivea, după ce o

¹ Gheorghe Glodeanu, *Coordonate ale imaginarului în opera lui Mircea Eliade*, Cluj-Napoca Editura Dacia, 2006, p. 134.

² Mircea Eliade, *Șarpele* în vol. *Domnișoara Christina. Șarpele*, studiu introductiv de Sorin Alexandrescu, fișă bibliografică și referințe critice de Lucian Pricop, București, Editura Cartex 2000, 2013, p. 192.

atrăgea aproape, foarte aproape de acest frumos necunoscut (...).³ Jocul din pădure, noaptea devine o inițiere a Dorinei în ceea ce va urma. Această permanentă ascundere în întuneric, ca la final să iasă la lumina lunii, devine căutarea Dorinei prin întunericul care o va conduce la o nuntă cosmică, plină de lumină. „Noaptea simbolizează timpul gestației, al germinării, al conspirațiilor care vor izbucni la lumina zilei ca manifestări ale vieții. Noaptea este încărcată cu toate virtualitățile existenței. A pătrunde în noapte înseamnă însă a reveni la nedeterminarea în care se amestecă monștri și coșmaruri, *ideile negre*. Ea este imaginea inconștientului și, în timpul somnului de noapte, inconștientul se eliberează. Asemeni oricărui simbol, noaptea prezintă un dublu aspect, de întuneric în care fermentează devenirea și de pregătire a zilei, când va țîșni lumina vieții.”⁴

Pătrunderea în pădure noaptea devine o naștere, un drum inițiativ pe care îl luau diferite popoare primitive. Pătrunderea în acest sanctuar pentru neofit devine o despărțire de elementul feminin, de copilărie, reușind să acceadă spre o altă condiție. Această călătorie, devine una inițiativă, în care cotrariile se împletesc și se confundă. Pătrunderea grupului în pădure devine o intrare în inconștient, într-un labirint, în care ei se izbesc de propriul inconștient. Dorina prin jocul din pădure își începe drumul inițiativ, drum care o va conduce spre insula în care este recreat un spațiu paradisiac, fiind o întoarcere în centru. „Pe de altă parte, pădurea și noaptea semnifică și o pătrundere în adâncurile inaccesibile ale inconștientului (chiar într-o «conștiință primordială», la care ajung asceții sau yoginii), sugestie pe care o găsim în afirmația lui Andronic că noaptea, cerul, pădurea, «te întunecă și uneori îți ia mințile... E în sângele tău și nici măcar părinții tăi nu sunt de vină că e acolo...».”⁵

Andronic se arată celorlalți sub învelișul de bărbat, care are puteri oculte, fiind capabil să vrăjească și să subjuge șerpii. Viața lui este învăluită în mister, nimeni nu știe mai mult decât lasă el să se întrevadă, iar zidurile mănăstirii fiind dovada continuității lui: „- Eu cunosc toate zidurile astea, ca și cum aș fi stat aici de la începutul începuturilor... Cîteodată mi se pare că visez, atît de multe lucruri îmi aduc aminte. Cine mi le-o fi spus, cine mi le-o fi arătat?... Parcă m-aș fi născut o dată cu înălțarea mănăstirii... (...) Mie nu mi se pare că am mai trăit o dată, demult o *altă* viață. Eu simt că am trăit aici *încontinuu*, de la începutul mănăstirii...”⁶

Apariția șarpelui și contactul celorlalți cu zidurile, devenind un sprijin în transa indusă de Andronic, ne introduce într-un vis. Șarpele, atmosfera și dibăcia lui Andronic poate fi asemănat cu un ritual în alegerea miresei pentru nunta cosmică care va avea loc. Dorina simte că ea este aleasa, în momentul în care Andronic se adresează șarpelui: „- Ai venit la nuntă? (...) Simțeați că aici e o nuntă?!”⁷ O dată aleasă mireasa, Andronic o introduce într-o lume cosmică pentru a-i arăta începutul nunții care va avea loc. Nunta lor va fi o călătorie spre sine și spre celălalt, o contopire cu cosmosul din care au luat naștere. Dorina intră într-o altă lume ca printr-un vis, care o va purta împreună cu Andronic spre locul destinat lor. Însă nu se poate desprinde cu adevărat de teluric, toți cei din jur o țin captivă și nu poate evada în brațele lui Andronic. Dorina încă nu este pregătită de această nuntă. Ea este cea aleasă, dar nu este încă inițiată în această lume a umbrelor. „În acea clipă începuse pentru ea călătoria. Barca îi aștepta în același loc, pe ei amîndoi, să pornească în largul apei. Cu Andronic lîngă ea, agățată aproape de brațul lui, nu mai simțea nimic, nici măcar bucurie. Acum se vor desprinde de țărîm și vor rămîne înlănțuiți în barcă, poate strînși unul lîngă altul, în fundul bărcii, ca într-un cuib. (...) De ce totuși nu se putea desprinde de pe marginea lacului (...)”⁸ Barca devine un

³*Ibidem*, p. 197.

⁴Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, Iași, Editura Polirom, 2009, p. 621.

⁵Ion Neagoș, *Mircea Eliade. Mitul iubirii*, ediția a II-a, revăzută, Florești, Editura Limes, 2016, p. 86.

⁶Mircea Eliade, *Șarpele* în vol. *Domnișoara Christina. Șarpele*, ed. cit., p. 221.

⁷*Ibidem*, p. 231.

⁸*Ibidem*, p. 231.

simbol al călătoriei, o trecere din teluric în cosmosul nunții, devine carul nunții care o va purta pe Dorina spre o iubire eternă. Efemeritatea se pierde, însă incapacitatea de a înainta pe lac împreună cu Andronic, sugerează incapacitatea ei de a se desprinde de teluric. Inițierea ei nu era gata, iar o călătorie de o asemenea importanță trebuie făcută urmînd anumiți pași, și un anumit ritual. O dată ritualul săvîrșit, sufletul ei va cunoaște fericirea veșnică alături de Andronic.

După ce Andronic trimite șarpele pe insula din mijlocul lacului toți se trezesc din vraja în care au fost învăluiți, însă toți resimt consecințele acestei stranii întîmplări. Dorina devine legată de acest bărbat misterios de care nu se poate desprinde, este atrasă într-o lume care nu are contact cu teluricul. Trezirea din vrajă o face confuză, nu poate discerne ce s-a întîmplat și ceea ce a fost real. „Fata se trezise, la răstimpuri tulburi, în felurite împrejurări, de a căror înlănțuire nu-și putea da, acum, în niciun chip seama. Dar tot ce se întîmplase, pe malul acelei ape lunare, din lumina aceea rece pornise. Și luna, și mirele, și barca legănată atîta timp, singură, la mal, și atît de anevoie de urnit...”⁹ Reminiscențele din această călătorie o frămîntă, prezența ei și a mirelui în barcă sub clar de lună sugerează începutul unei idile eminesciene, însă incapacitatea de a aluneca lin pe apele lacului sugerează obstacolele care apar în calea acestei nunți cosmice la care au acces doar cei inițiați. „Operația cu substrat erotic tulbură femeile din grupul de excursioniști care asistă la ea și pregătește atragerea Dorinei pe o insulă a iubirii paradisiace.”¹⁰

În timp ce doarme, Dorina călătorește în vis, simte cum cineva o atrage spre mirele ei. Prietena din vis o povățuiește să nu amintească în niciun fel de șarpele din mijlocul insulei în fața lui Andronic pentru că totul se va năru. „- Nu-l mai vezi atunci nouă ani de-a rîndul... Să-l cauți în lumea toată și nu-l mai întîlnești. - Pe cine? se cutremură Dorina. - Pe mirele tău. Sau poate ai uitat și asta, că astăzi e nunta...”¹¹ Această năluca din vis îi mărturisește secretul lui Andronic, el fiind bărbat doar pînă răsare soarele. Inelul pe care și-l pune pe deget și pe care trebuie să-l înlătore în fața bărbatului reprezintă unirea lor în perfecțiunea acestui cerc primordial. Călătoria spre palatul bărbatului este una anevoioasă, grea și obositoare. Permanent ea simte că se împotmolește, că nu poate continua, chingile terestrului o atrag așa cum barca nu putea fi urnită de la mal. „- Și lui i-a fost greu pînă la tine. Ai uitat că nu putea urni barca din loc? Cît timp ați așteptat acolo, pe marginea rîului, și barca nu se putea dezlipi de țarm.”¹² Palatul bărbatului din cer o atrage, iar drumul pînă acolo devine din ce în ce mai greu. Acest drum sugerează lupta Dorinei cu tot ceea ce mai are teluric în ea, greutatea pe care o simte trebuie să o învingă pentru a-și întîlni mirele: „- Mai e mult? întrebă încă o dată Dorina. - Dacă îl iubești, mai e puțin...”¹³ Această povară devine o probă la care este supusă Dorina, pentru a-și demonstra veșnicia iubirii. Scara pe care urcă sugerează ascensiunea fetei spre cunoașterea absolută, spre contactul cu sacralitatea, toate aceste întîmplări avînd loc lîngă o mănăstire, loc sacru. Această scară îi este destinată doar Dorinei deoarece Andronic are parte de această cunoaștere, el este cel care o atrage pe ea spre această ascensiune. „- El nu mă poate ajuta, nu e așa? - Pe scara asta, nu. Nu e scara lui...”¹⁴

Palatul devine un centru, un loc de trecere, iar „construcția sa este supusă legilor orientării, care-l înscriu în ordinea cosmică. Leagă cele trei niveluri: subteran, pămîntesc, ceresc (...). Va simboliza, de asemenea, din punct de vedere psihanalitic, cele trei niveluri ale lui *psyché*: inconștientul (taina), conștientul (puterea și știința), supraconștientul (comoara sau

⁹*Ibidem*, p. 237.

¹⁰Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I, București, Editura Pentru Literatură, 1967, p. 531.

¹¹Mircea Eliade, *Șarpele* în vol. *Domnișoara Christina. Șarpele*, ed. cit., p. 247.

¹²*Ibidem*, p. 249.

¹³*Ibidem*, p. 249.

¹⁴*Ibidem*, p. 249.

idealul).¹⁵ Prin acest palat cerul comunică cu pământul, iar fata ajunge să fie la mijlocul dintre lumi. Accesul Dorinei în palat este un prim pas spre idealul pe care îl va găsi prin nunta cosmică. Acest loc rece pare desprins dintr-un basm, populat cu o sumedenie de persoane care încearcă să-i curme ascensiunea. Vocile lor încep să o atragă într-un vârtej, acest obstacol devine greu, iar apariția Arghirei, fata moartă de la mănăstire, o înspăimântă. Arghira este o mireasă prizonieră în acel loc, mireasa lui Andronic care nu a putut trece mai departe. Dar ar putea fi tot Dorina dintr-un alt timp. Putem vorbi de o reîncarnare a fetei pentru a se putea elibera din capcana palatului. „- Nu vezi că tu ești acolo? exclamă biruitor tînărul.”¹⁶ Se poate sugera faptul că Arghira nu ar fi avut capacitatea de a se înălța pentru nunta cosmică pe care Andronic și-o dorea, iar reîncarnarea ei în Dorina ar fi răscumpărarea posibilelor greșeli din trecut. Sau Arghina ar putea sugera o altă dragoste eșuată a lui Andronic, fată care nu a fost capabilă să treacă mai departe de mijlocul acestor lumi, fiind prinsă între cer și pământ, unde devine stăpîna absolută, care dorește să împiedice nunta cosmică a lui Andronic. Arghina s-ar fi răzgîndit aflînd de cealaltă față a lui Andronic și nu s-a mai putut reîntoarce în teluric și nu a putut trece nici peste granița care desparte acest palat de cer. Vociile care o ademenesc pe Dorina ar fi apărut și în cazul ei, însă ea a cedat și a rămas întipărită într-un loc care nu este nici bun, dar nici rău. Vederea acestei făpturi reci care stă pe tron ca o stăpîna absolută o înspăimântă pe Dorina și o face să se trezească. „În primul vis, Dorinei i se pare că dincolo de prag e apă, o «apă ascunsă, dar adîncă, neagră, rece, pe care un ochi nedibaci ar fi luat-o drept covor». «Ai să te înveți apoi și aici, sub apă», i se spune mai tîrziu. Însăși lumina lunii e un «lac», de care șarpele se apropie «amețit», tîrîndu-se cu o «grație somnoroasă», și Dorina are sentimentul că tot ce s-a întîmplat ulterior «pe malul acelei ape lunare se petrecuse, din lumina aceea rece pornise». În al doilea vis ea pătrunde adormind brusc, «ca și cum s-ar fi cufundat lin într-un lac *fără fund*» (s.n). Cufundarea aceasta nesfîrșită poate fi asimilată cu o «întoarcere la origini», model al unor «tehnici fiziologice și psihomentale care urmăresc atît regenerarea și longevitatea, cît și vindecarea și izbăvirea finală».¹⁷

Un prim pas a fost făcut, iar întîlnirea dintre ea și Andronic în teluric este începutul călătoriei lor cu barca spre nunta cosmică. El o prinde de mîna, de această prelungire a inimii, fiind un contact prin care cei doi se înlănțuie. Ei înaintează fără a rupe comuniunea ce s-a format, spre barca fără moarte. Însă putem relua teoria cum că Dorina ar fi reîncarnarea Arghinei, deoarece ea are permanente reminiscențe din trecut, ea s-a văzut în palat, toate aceste pregătiri de nuntă îi trezesc amintiri dintr-un timp imemorial, iar acceptarea acestei călătorii apare din pricina drumului pe care l-a mai făcut o dată în trecut. „Dorinei i se păreau cunoscute toate lucrurile acestea; și pregătirea aceasta de călătorie i se părea c-o mai trăise o dată, demult.”¹⁸

Aflarea vești că vor merge pe insula din mijlocul lacului în care era șarpele izgonit, o înspăimînta, rostind ceea ce trebuie să rămîne nerostit, iar Andronic dispare. „- Dar în insulă e șarpele! (...) - De ce-ai spus asta, iubita mea?! vorbi Andronic trist. (...) - De ce n-ai ascultat porunca? repetă el tremurînd. (...) - Nouă ani ai să mă cauți, și numai atunci ai să mă găsești! (...) Cînd vru să-l privească din nou și să-i cerșească îndurarea, văzu barca goală.”¹⁹ Dorina devine o Evă care nu ascultă porunca Lui Dumnezeu, iar șarpele din mijlocul insulei poate fi asemenea celui care a ademenit-o pe Eva să mănînce din Pomul Cunoașterii. Încălcarea poruncii de către Dorina atrage după sine destrămarea iluziei care de fapt a fost un vis al inițierii. Trezirea din acest vis o tulbură și o face să meargă la malul rîului pentru a-și începe călătoria în teluric de una singură pentru a-l ajunge pe Andronic în centrul cosmosului.

¹⁵ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op. cit.*, p. 664.

¹⁶ Mircea Eliade, *Șarpele* în vol. *Domnișoara Christina. Șarpele*, ed. cit., p. 251.

¹⁷ Ion Neagoș, *op. cit.*, p. 83.

¹⁸ Mircea Eliade, *Șarpele* în vol. *Domnișoara Christina. Șarpele*, ed. cit., p. 256.

¹⁹ *Ibidem*, p. 256.

„«Centrul» este (...) zona sacrului prin excelență, aceea a realității absolute. (...) Drumul care duce spre Centru este un «drum dificil» (*dūrohana*)²⁰, care devine o căutare a iubirii și a perechii primordiale. Căutarea și înaintarea spre insula din mijlocul lacului devine o călătorie a ispășirii păcatului de a nu asculta de poruncă. Reîntîlnirea dintre ea și Andronic este una predestinată, cei doi se retrag în inima insulei, unde sfiala și rușinea nu se găsesc. Goliciunea trupurilor lor nu îi îmbujorează, ei fiind asemenea perechii adamice în Grădina Edenului, care nu se rușinează de trupurile lor goale. Andronic devine cel care conduce, care o învață pe Dorina să înoate pentru a parcurge distanța dintre mal și insulă. Acest loc din inima lacului devine centru ființei lor unite, iar faptul că familia fetei îi găsește pe cei doi dormind goi și îmbrățișați în mijlocul insulei subliniază predestinarea lor și întîlnirea lor în teluric pentru a-și continua împreună călătoria spre nunta cosmică. „Cînd se apropie de Dorina, își dădu seama că fata doarme adînc, cu amîndouă brațele adunate spre mijlocul robust al lui Andronic.”²¹ Îmbrățișarea lor par să fie un legămînt, o contopirea a sufletelor care se pregătesc de trecerea în cosmos. „Cele mai cuprinzătoare (...) și mai fidele gândirii lui Eliade sunt însă ultimele pagini din *Șarpele*. Prin moartea inițiatică, a cărei sugestie e reluată Dorina «adoarme», întrerupe contactul empiric cu realitatea și se «trezește într-o altă viață», într-un alt mod de a fi - «cu un alt suflet, niciodată bănuît» e atinsă treapta sinelui și i se revelează miracolul ființării (brusc i se luminează «un înțeles adînc, simplu, pe care îl purtase atîta vreme fără să-l cerceteze»), al epifaniei luminii transcosmice (căreia îi corespunde *răsăritul*, lumina izvorînd «din toate părțile» simultan și transfigurînd Universul) în lume și în propriul trup: Dorina simte «tării necunoscute» *izvorînd* înlăuntrul ei, ca într-un alt trup, «mai fericit, mai dumnezeiesc», crescînd «în tainele ființei ei tăria aceea neștiută, *care îi înflorește carnea* și sîngele, schimbîndu-i răsufarea, ritmul, mintea» (s.n). E și o transcendere a condiției umane aici (*trezirea* i-a deschis «o cale nouă, dumnezeiască, pe care o putea de pe acum bate cu piciorul ei de femeie»), o descătușare dionysiacă a forțelor vitale, o plenitudine a trăirii dobîndite prin identificarea cu energia cosmică, o beatitudine («stranie, amețitoare și nelămurită bucurie», pentru că e a «ființei ei adînci») a revelării sacralității lumii, a caracterului ei *real* («o insulă aievea»), ca neconținută întrupare a invizibilului în vizibil.”²²

Șarpele devine un mesager, care o introduce pe Dorina în călătoria inițiatică a iubirii, remarcînd o permanentă căutare și așteptare. „Este vorba de eterna tentativă de reiterare a cuplului original, a împlinirii destinului uman prin dragoste.”²³ Cei doi au parcurs un drum lung pînă la această contopire, așteptarea lor fiind o probă care le permite să treacă dincolo de real, să devină Adam și Eva.

Insula devine locul paradisiac unde cei doi devin asemenea perechii adamice, intrînd într-un timp mitic, cei doi regăsind starea pe care o aveau Adam și Eva, o stare edenică. „Insula la care nu poți ajunge decît în urma *navigării* sau în *zbor* este simbolul prin excelență al unui centru spiritual și, mai exact, al **centrului spiritual primordial**. (...) Psihanaliza modernă a subliniat în special una dintre trăsăturile esențiale ale insulei: faptul că evocă refugiul. Căutarea insulei pustii, sau a insulei necunoscute, sau a insulei bogate în surprize, este una dintre temele fundamentale ale literaturii, ale viselor, ale dorințelor. (...) Insula ar fi refugiul unde conștiința și voința se unesc pentru a scăpa de asalturile inconștientului: te aperi de valurile oceanului căuțînd sprijinul stîncii.”²⁴ Insula este un centru paradisiac, în care cei doi își pierd identitățile, devenind perechea primordială, întorcîndu-se la origini. Pe tot parcursul textului remarcăm o permanentă relație între om și mediul înconjurător.

²⁰ Mircea Eliade, *Mitul eternei reînnoarceri. Arhetipuri și repere*, traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Editura Univers Enciclopedic, 2008, p. 23.

²¹ Idem, *Șarpele* în vol. *Domnișoara Christina. Șarpele*, ed. cit., p. 271.

²² Ion Neagoș, *op. cit.*, p. 89.

²³ Gheorghe Glodeanu, *op. cit.*, p. 150.

²⁴ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op. cit.*, pp. 475-476.

Textul este construit sub semnul timpului, fantastical fiind împletit cu realul, totul fiind concentrate în jurul a două nunți, dintre care doar una va avea finalitate. Putem remarca felul în care contrariile se contopesc pentru o reintegrare în centru și o reîntoarcere la origini.

BIBLIOGRAPHY

Bibliografie de referință

1. ELIADE, Mircea, *Domnișoara Christina. Șarpele*, studiu introductiv de Sorin Alexandrescu, fișă bibliografică și referințe critice de Lucian Pricop, București, Editura Cartex 2000, 2013

Bibliografie critică

1. CROHMĂLNICEANU, Ov. S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I, București, Editura Pentru Literatură, 1967
2. ELIADE, Mircea, *Mitul eternei reîntoarceri. Arhetipuri și repere*, traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Editura Univers Enciclopedic, 2008
3. GLODEANU, Gheorghe, *Coordonate ale imaginarului în opera lui Mircea Eliade*, Cluj-Napoca Editura Dacia, 2006
4. NEAGOȘ, Ion, *Mircea Eliade. Mitul iubirii*, ediția a II-a, revăzută, Florești, Editura Limes, 2016

Lucrări cu caracter general. Dicționare. Enciclopedii

1. CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, Iași, Editura Polirom, 2009